

COLUMNS UITGESPROKEN DOOR

Anne Rotteveel - Ruben Boyd - Kiza Magendane

BIJ DE ABRAHAM KUYPER LEZING VAN BAS HEIJNE
OP 24 APRIL 2018 IN DE WESTERKERK TE AMSTERDAM

- Anne Rotteveel -

Onbehagen speelt een belangrijke rol in het werk van Bas Heijne.

Onbehagen over wat het nog is om mens te zijn in de huidige tijd.

Maar waar zijn we niet tevreden mee, vraag ik me af? Ik wil je vragen even stil te staan bij wat voor onbehagen je zelf ervaart?

Ik snap het onbehagen van Bas wel.

Techneek en wetenschap beïnvloeden in razend tempo hoe we communiceren, wat we maken of krijgen, en wat we dagelijks doen. En dat beïnvloedt onze relaties, hoe we ons verhouden tot de natuur en hoe we onszelf begrijpen. En onszelf begrijpen, dat doen we niet helemaal meer.

Vroeger gaf men zin aan het leven vanuit een religieuze beleving. De industrialisering en wetenschap brachten ons emancipatie. We kregen de mogelijkheid meer voor ons eigen succes te gaan en werden individualistische calculerende burgers. Nu is ons doel geld en succes, in een cultuur gekenmerkt door valorisatie, rationaliteit en maakbaarheid. Wat is het in zo'n samenleving nog om mens te zijn? Waar halen we onze zin dan nog vandaan?

Ik heb het gevoel dat we het welbehagen terug kunnen winnen. Dat we uit een door angst geregeerde samenleving kunnen groeien. Maar daarvoor moeten we uit het schijnindividualisme komen én is een beetje geloof nodig.

Religie heeft in sommige zin een negatieve connotatie gekregen: van niet zelfstandig nadenken, van volgzaam zijn. Maar in ons schijnindividualisme zijn we juist afhankelijk. Zoals Ronald Goedemond zegt: "Een individualist is niet iemand die zijn eigen belang boven het collectief stelt. Maar iemand die zich beseft dat hij het collectief het beste dient door zich zelf als individu te ontplooiën".

We kennen religie met name als georganiseerd geloof in een god, iets wat in de wetenschap geen plek heeft. Maar religie - van re-ligere - betekent letterlijk je verbinden met elkaar, en geloof is eigenlijk je verbinden met je oorsprong. Echt individualisme is daar verantwoordelijkheid voor nemen en vertrouwen hebben in elkaar.

Vanuit onze emancipatie hebben we de vrijheid om als individu medeverantwoordelijkheid dragen voor de ontwikkeling van de natuur waarin je leeft. De natuur is dat wat wij met elkaar zijn. Dus verantwoordelijkheid nemen voor jezelf, je medemens, de dieren en de planten. Onbaatzuchtig. Die vrijheid brengt gelijkheid en broederschap.

Kwam onze zingeving eerst voort uit religie, kwam daar geld en succes bij, zoeken we nu ook - weer - naar een zingeving aan onze natuur. En daar geloof ik in. Juist omdat we zo bezig zijn met de vraag wat het nog is om mens te zijn. Misschien begon dat met peptalk clichés en lege trends, maar vanuit kleine niches vinden initiatieven van zingeving steeds meer draagkracht. Zoals duurzaamheidsinitiatieven, maatschappelijk verantwoord ondernemen of een veelheid aan mindfulness scholen. En die brengen zo langzaam de logge tendens in de samenleving in beweging.

En dat is prachtig mensen! We schoppen tegen ons eigen paradigma, als samenleving. Laten we dat allemaal blijven doen, blijven twijfelen, blijven schoppen. Want mijn noot mag dan positief zijn, het is ontzettend hard nodig. Rest mij ons de vraag, waar willen wij, jij, je verantwoordelijkheid voor nemen?

Anne Rotteveel is student Health Sciences en Philosophy, Bioethics and Health. Naast haar studie is ze actief bij de studentendebatororganisatie happyChaos en werkte ze o.a. bij Brandpunt.

- Ruben Boyd -

Afgedwongen broederschap

Ik heb twee broers. Ik koester ze, en heb het beste met ze voor. Maar toch voelt het alsof mijn liefde naar hen soms tekortschiet. Niet uit onwil, maar uit onkunde. Toenadering zoeken moet je leren. En dat kost moeite, en tijd. Zoals Bas Heijne schrijft: empathie is mooi, maar kan niet worden afgedwongen.

Mijn situatie geldt niet voor iedereen. Ik ken broers die elkaar helemaal niet mogen. Je kiest zelf immers niet voor je familie. Je moet maar geluk hebben of dat wat wordt, en je ouders de brandjes in tijd weten te blussen. Ze kunnen proberen om de verschroeiende aarde tussen beide kanten met hun eigen liefde te overbruggen. Soms lukt dat, en zowaar, kan er in de zwartgeblakerde grond, nieuw leven bloeien.

Maar soms ook, scheuren volwassen broers zich los, van de bedwingende kettingen van het ouderlijk huis, en vertrekken. Niet iedereen, wilt namelijk onder hetzelfde dak, hetzelfde spelletje spelen. De ene wilt Kolonisten van Catan, de andere Risk, maar de ouders eisen monopolie.

De gedeelde traditie van de verjaardag, brengt iedereen weer bij elkaar. Dat moet van de ouders – opdat de broers niet vergeten waar ze vandaan komen. Maar echt vrolijk wordt het niet. Want oud zeer gaat rotten, en onuitgesproken ideeën, veranderen in groteske draken over tijd. Gesprekken kunnen niet ontstaan, wanneer de wens ontbreekt, naar elkaar te luisteren. De ouders schenken wijn, maar de broers willen enkel ruziemaken.

De ouders willen niet inzien, hoe hun goedbedoelde poging tot verzoening, leidt tot conflict. Op vergelijkbare wijze, heeft het neoliberale kapitalisme, geprobeerd om in rap tempo, de hele wereld, hetzelfde spelletje te laten spelen. Maar als de regels niet voor iedereen hetzelfde zijn, zal het nooit aanslaan. En als bloedeigen broers het niet eens samen willen spelen, voorspelt dat weinig goeds voor de vreemde aan de deur.

Broederschap is mooi, maar kan niet worden afgedwongen. Met het eigen bordspel onder de armen stuiven beide broers boos het huis uit. De ouders, die staren beduusd omlaag, naar het monopoliebord zonder spelers.

Ruben Boyd is student Kunstmatige Intelligentie. Naast zijn studie is hij actief als blogger en wetenschapsjournalist voor onder meer New Scientist en De Focus.

- Kiza Magendane -

Spiegelen

Tegenover apologeten en blinde dogmatici heb je Bas Heijne, want zijn specialiteit is spiegelen. In zijn essay *Onbehagen* doet hij dat vooral: spiegelen. Een intellectuele broedermoord op het wereld- en mensbeeld van de Verlichting waarmee hij is grootgebracht. "Iets stierf in mij", schrijft hij.

Met deze doodverklaring van Verlichtingsdogma's omarmt Heijne een onvermijdelijk intellectueel vacuüm. Een vacuüm vol nieuwe vragen, zonder vaste antwoorden. Wat dat betreft is Heijne een kind van zijn tijd. Een tijd waar onzekerheid de enige zekerheid is, om de grote Zygmunt Bauman aan te halen.

In *Onbehagen* weet hij mij als lezer te raken, omdat hij zo open en kwetsbaar redeneert. Als de grote intellectueel twijfelt, wie ben ik dan om de apologet van de Verlichtingsdogma's uit te hangen? Daarmee is Heijnes Verlichtingskritiek een empowerment tot kritisch nadenken.

Onbehagen komt niet uit de lucht vallen, het is de kers op de taart. Een finale na een lange intellectuele tocht. Mijn eerste kennismaking met Heijnes werk was in 2011, toen zijn andere veelbesproken essay *Moeten wij van elkaar houden?* verscheen. Ik was negentien jaar oud en zat op het Atheneum. Ik woonde toen drie en half jaar in Nederland, maar was al politiek bewust en maatschappelijk betrokken.

Bij een bespreking van *Moeten wij van elkaar houden?* zei de voorzitter, die op dat moment in Leiden aan het promoveren was: "Eigenlijk moet je dit essay lezen als een Heijnes afrekening met zijn linkse, progressieve intellectuele kring. D66'ers zullen hier niet blij mee zijn."

Inmiddels woon ik tien jaar in Nederland, mijn Nederlands is verbeterd en mijn politieke bewustwording is rijper. Daarom weet ik dat de Leidse promovendus een punt had: Heijnes werkt rekent af met vaste dogma's en valse apologeten. Dat doet hij ook in *Onbehagen*. In mijn ambitie om, schrijver te worden zal ik zijn onafhankelijkheid en zijn durf om alles te bevragen meenemen. Bas, bedankt dat je ons een spiegel durft voor te houden.

Kiza Magendane heeft Politicologie aan de UvA gestudeerd en een Minor Economie op de VU. Hij publiceert voor NRC en De Kanttekening en werkt aan zijn eerste boek.